

*Михайло Димид,
митрофорний протопресвітер,
доктор східного канонічного права,
професор кафедри
пасторального богослов'я УКУ*

ВІРУС ЛЮБОВІ НА МАЙДАНІ, АБО «ЛЮБИ БЛИЖНЬОГО ТВОГО, ЯК СЕБЕ САМОГО» (МТ 22,3–40)¹

Автор розглядає поведінку християн у складні моменти революційних подій з точки зору християнської моралі. Під час Революції гідності діяльна любов була в основі протесту. Це призвело до того, що Майдан став більше, ніж просто політичною подією, а українське суспільство збагатилося унікальним досвідом любові. Саме це, на думку автора, повинно сприяти моральному росту всередині українського суспільства, а також продемонструвати приклад того, як любов здатна об'єднувати. Цей досвід важливий, тому що він відкриває людині любов Божу.

Ключові слова: богослов'я Майдану, Церква в дії, Революція гідності, християнське милосердя.

Коли чуємо слово «революція», яке походить від латинського *revolutio*, що означає «перетворення», то ми розуміємо це як прагнення швидких та радикальних змін. Очевидно, що суспільство, яке вдається до протестів, ба більше, до революції – це суспільство людей, незадоволених існуючим станом речей, які бажають швидких змін у кращу сторону. Історія знає багато революцій, і більшість із них відбувалися з великими людськими жертвами.

Революція створює шанси для змін. Революційна ситуація свідчить про те, що країна потребує радикальної переміни в суспільному, економічному та політичному житті. Важливо зрозумі-

---

¹ Доповідь на конференції «Бог на Майдані: реальність чи міф?» (Львів, 15.12.2016).

ти, що це лише шанс, яким можна скористатися або ні. Більшість революцій були неуспішними,² багато – залишили кривавий слід в історії, який виливався в глибоку історичну травму, що іноді паралізувало суспільний розвиток на десятки років.

Якщо ми візьмемо революцію, що прямо зачепила український народ, – Жовтневу революцію 1917 р., – то маємо повне право стверджувати, що цієї революцією скористалися негідники, які пропагували антихристиянські цінності, боролися проти віри та вбивали інакомислячих. Такого роду революція не могла привести до чогось доброго. Радянська система, яка стала наслідком цієї революції, була збудована на брехні, доносах та девальвації всього людського, що було на подобу Божу. Така система не могла довго проіснувати, і результат не змусив себе чекати – в 1991 р. держава СРСР перестала існувати.

На прикладі Жовтневої революції 1917 р. ми бачимо довгостроковий вплив революції на хід історії. Антилюдська сутність більшовизму стала очевидною у 30-ті рр. ХХ ст. навіть для тих, хто вірив у комуністичні ідеали. Самогубство Миколи Хвильового 13 травня 1933 р. було символічним, адже воно ознаменувало винищення цілого покоління талановитих українців. 1933 рік став одним із найтрагічніших років в історії України. У своїй передсмертній записці Хвильовий написав:

Арешт Ялового – це розстріл цілої Генерації... За що? За те, що ми були найщирішими комуністами? Нічого не розумію. За Генерацію Ялового відповідаю перш за все я, Микола Хвильовий. «Отже», як говорить Семенко... ясно³.

У цих словах весь біль талановитої молоді генерації 20–30 років, яка бажала творити українську культуру. Однак сподівання на «український ренесанс» під більшовицьким ковпаком було марним. «Червоний терор» безжалісно винищував все, що заважало «світлому соціалістичному» майбутньому. Ціле покоління українців так і не сказало свого слова. Однією з причин такої ситуації була поразка Української Народної Республіки. Рівень політичного та національного самоусвідомлення українського

² Я. Грицак. Як Україна втрачає свій шанс // *Новое время* (www.nv.ua).

³ Передсмертна записка // *Микола Хвильовий* (www.mikola-xvilovij.blogspot.com).

загалу в 1917–1921 рр. був ще недостатнім для повноцінного проголошення незалежності⁴.

Важливо враховувати подібність боротьби за незалежність 1917–1921 рр. та Революції гідності. Ці дві події мають дуже багато подібних моментів, попри те, що їх розділяє історична віддаль у 100 років. Саме тому, на думку голови Інституту національної пам'яті Володимира В'ятровича, історію 1917–1921 рр. сьогодні потрібно зробити найбільш затребуваною. Крім того, ми повинні показувати Україну як державу, що має свою державотворчу спадщину, пов'язану з історією Української Народної Республіки⁵.

Між подіями 1917–1921 рр. та Революцією гідності є одна вага-ма відмінність. Після Революції гідності все залежить передовсім від самих українців. Україна вже набула суб'єктності, а рівень національної самосвідомості вищий, ніж у першій половині ХХ ст. Оскільки українці творять власну історію самостійно, важливо винести уроки з подій, які відбувалися за часів незалежності, важливо оцінити як позитивні, так і негативні моменти Революції гідності. Критичний підхід до самих себе дозволить не повторити помилок минулого і використати ті шанси, які дала Україні остання революція.

Наше завдання – спробувати відповісти на складне запитання: як християнин повинен поводитися під час революційних змін? Поглянемо на моральну сторону революції – на те, що часто залишається поза увагою журналістів та істориків. Ми звернемо увагу на те, як люди здатні змінюватися та духовно зростати у найважливіші часи. Українці, що вже пережили три революції – Революцію на граніті, Помаранчеву революцію та Революцію гідності – мають унікальний власний досвід, з якого можна зробити певні висновки. Спроба мирного протесту – ось те, що є спільним для всіх українських революцій.

Можливо, 21 листопада 2013 р. початок революції виглядав наївним. Дехто навіть не сприймає це за новий Майдан. Однак у перші місяці Революції гідності, в грудні 2013 р., аж до початку ще більш кривавого протистояння в січні 2014 р., ми мали нагоду

---

⁴ І. Сюдюков. 1917: революція як застереження. Уроки подій 100-річної давнини в сучасному українському контексті // *День* (www.day.kyiv.ua).

⁵ Там само.

спостерігати велику кількість мирних, але дуже глибоких за своїм сенсом акцій. Саме моральна, гуманістична, людська складова української революції 2013 р. вражала увесь світ. У час пітьми, коли світ переповнений конфліктами, а мова ненависті звучала все гучніше, Майдан виглядав як острів світла.

Навіть знаки і алегорії на Майдані були повні світла. Як згадує вірний протестантської Церкви євангельських християн-баптистів Євген Шаталов, коли почали з'являтися питання: «А що далі? Як нам бути?» – тоді хтось із присутніх сказав, що як Христос народився у печері, так і в нас нація народжується в палатках. Люди позитивно сприймали таку алегорію, тому інколи продовжували її розвивати: Янукович – це Ірод, народження Христа – це народження нації. Ірод цього не бажає⁶.

Отець Войчех Гертих у книзі «Віра і дія» стверджує, що вчинки можна здійснювати по-різному:

*Добре, професійно, точно, творчо, з фантазією, з любові до Бога та інших або ж братися до справи абияк, з нехиттю, машинально, ба навіть із примусу, як до прикрої немичності, з якою доводиться боротися*⁷.

Як вчинить людина, залежить від її внутрішнього рушія⁸. Бог призначив людину співтворцем, адже доручив їй доглядати і порати сад Едемський (див. Бут 2,15). Окрім цього, людина в особі Адама отримала право давати «імена всій худобі, і птаству небесному, і всій польовій звірині» (Бут 2,20). Називання – це символічне вираження творення. У єврейській культурі (як і в сучасній) право називати належало відкривачам, батькам, винахідникам. Це право Бог передає людині. При цьому людина отримує у володіння не луг чи ліс, які ростуть самі по собі, а сад, за яким потрібно пильнувати⁹.

Бог заклав у людину творчий потенціал. Як людина використовує цей потенціал, залежить від її вольового рішення. Адже можна розвивати свій внутрішній рушій, а можна його занедбати

---

⁶ Є. Шаталов. «Писание не говорит, что христиане не могут протестовать» // *Майдан. Свідчення. Київ, 2013–2014 роки* / ред. Л. Фінберг, У. Головач. Київ 2016, с. 667.

⁷ В. Гертих. *Віра і дія* / перекл. з польськ. І. Єрмак. Київ 2014, с. 60–61.

⁸ Там само, с. 61.

⁹ Т. Седлачек. *Економіка добра і зла* / перекл. з чес. Т. Окопна. Львів 2017, с. 95.

чи приспати. З історії авторитарних країн, до яких належав і СРСР, ми знаємо, що творче начало в людини нівелювалося. Чутно було лише голос «згори», який «низи» повинні були беззаперечно виконувати. Такі політичні режими забирали в людини змогу виражати власне «Я».

За тим, наскільки людина може виражати себе та займатися ґрунтовним внутрішнім формуванням, можна визначити рівень свободи в країні. Вільне суспільство – лише там, де є повага до кожної людини та є простір для особистісного розвитку. Україну не можна зарахувати до країн, де людина має багато можливостей для самореалізації. Український політичний Олімп перейняв радянську традицію, відгородившись від суспільства. В Україні стало важко потрапити на ключові державні посади завдяки своїм талантам та вмінням.

Відсутність соціальних ліфтів, відтік висококласних фахівців за кордон, зниження рівня освіти вказують на недостатню увагу влади до людської особистості. Ці фактори загострили протистояння між суспільством, яке стає в Україні все активнішим, з одного боку, та владою, з іншого боку. Це пояснює, чому перші протести під час революційних подій кінця 2013 р. були досить креативними. Фактично це був голос ще одного покоління, яке боялося бути непочутим. І використовувало для цього всі можливі засоби.

Творчий компонент в акціях протесту став промінням, яке било на увесь світ та сповіщало, як українці домагаються від влади виконання своїх вимог. Серед таких вражаючих акцій початку Революції гідності були: гра на піаніно, коли перед Адміністрацією Президента, оточеною міліціонерами зі щитами, зазвучав Шопен; акція, коли жінки тримали дзеркала навпроти правоохоронців, що стояли при повному обмундируванні, а ті, дивлячись у своє відображення, знічувалися; візит дівчат з подарунками «від Святого Миколая» до Антимайдану в Маріїнський парк;¹⁰ написи типу «Пусть Бог хранит Беркут» зі сторони майданівців. Саме бажання діяти гуманними засобами відрізняє Революцію гідності від загальносвітового тренду наростання агресивності та ненави-

---

¹⁰ О. Забужко. *І знов я влізаю в танк. Вибрані тексти 2012–2016: статті, есе, інтерв'ю, спогади*. Київ 2016, с. 107.

сті. Російським ЗМІ «людське обличчя Майдану» не подобалося, адже воно ламало їхню пропагандистську матрицю. Вони намагалися показати «нелюдське обличчя Майдану», тому не дивно, що з'являлися повідомлення про звірів-майданівців, про фашистів чи про безпритульних-нероб, які заповнили простори головної площі української столиці. Кремлівська пропаганда усе намагалася подати навиворіт: не маючи тієї сили, яку мав Майдан, ці ЗМІ тільки те й могли, що вигадувати різні брехні. Вони добре вміють мавпувати, адже відомо є, що «диявол – мавпа Бога»¹¹.

Механізм роботи пропаганди ми бачимо вже в Новому завіті, коли читаємо в Євангелії від Матея (28,11–15) про сторожу, яка прийшла доповісти первосвященникам, що тіло Христове зникло. Тут маємо класичний інформаційний привід – зникнення тіла Ісуса Христа, маємо зацікавлену сторону у пропаганді – первосвященників (адже їм було не вигідно, щоб Христос воскрес). Також є «ЗМІ» – сторожа, адже вони були свідками події і могли рознести інформацію між людьми. А щоб вояки були зацікавлені у викиді неправдивої інформації, їм дали досить грошей. Як не дивно, на частину суспільства це подіяло, про що нам нагадує Матеї: «І рознеслася про це чутка поміж юдеями – аж по цей день» (28,15). Однак у кінцевому підсумку правда восторжествувала: стражники так і залишилися безіменними героями з Євангелія від Матея, яких підкупили, а Христові Апостоли вписали своє ім'я як ті, що безкорисливо віддали своє життя на служіння ближньому та на розповсюдження Благої Вісті.

Будь-яка проплачена пропаганда, оскільки є лише викривленням реальності, не здатна перемогти творчий рушій всередині людини. Кожен міф, який створює така пропаганда, розвінчується настільки швидко, наскільки зникають засоби на підтримку цього міфу. Натомість людина, яка *співдіє* з Божим планом, залишає слід у цьому світі завдяки своїм вчинкам. «Саме людина повинна зробити останній крок, дію (зверніть увагу на подібність слів „дія”, „дійсність”), щоб далі почала формуватися дійсність»¹².

Оскільки людина є господарем сотвореного світу, вона є відповідальною за нього. Цікаво, що перші заповіді, виконання яких

---

¹¹ Там само, с. 108.

¹² Т. Седлачек. *Економіка добра і зла*, с. 95.

вимагає Ісус Христос, є заповідями любові: любити Бога та любити ближнього, як самого себе (Мт 5,21–22). З любові у трикутнику «я–ближній–Бог» народжується відповідальність. Той, хто любить, – несе відповідальність, а от безвідповідальність є ознакою відсутності любові. Будь-яка пропаганда, що викривляє реальність, по суті є пустою. Вигадані чи викривлені пропагандою картинки є беззмістовними, їх не можна по-справжньому полюбити, так як в них немає правди.

У Старому Завіті часто заторкуються питання добра і зла, а багато сюжетів звертаються до морального аспекту. Більше того, у старозавітній думці історія базується та оцінюється з перспективи моралі. Історичні події відбуваються відповідно до того, наскільки морально поведуться діячі. Людський гріх у давніх євреїв безпосередньо впливав на життя людини. Автори Старого Завіту розробили надзвичайно складний моральний кодекс, який був покликаний зробити реальний світ кращим¹³.

Закон був надзвичайно важливий для давніх суспільств, про які йде мова у Старому Завіті. Дотримуватися Закону означало бути доброю людиною. Натомість Ісус Христос робить кардинальну зміну акценту зі сліпого слідування букві Закону до повноти любові. Ісус не відкидає мудрості Старого Завіту, однак Він уже не зосереджує увагу на зовнішніх виявах побожності, а звертається до внутрішнього світу людини. Давній принцип: «Око за око, зуб за зуб», – не може лежати в основі побудови суспільства. Ісус Христос закликає не відповідати злом на зло (Мт 5, 38–39). Бути добрим означає не примножувати зло в цьому світі.

Усяка любов – то велика праця над собою. Вона і справді вимагає внутрішнього очищення та постійного самовдосконалення. Чим більша спільнота, тим складніші механізми любові всередині неї. Тим паче нелегко любити, коли все довкола схиляє до протилежного. Та й мирна стратегія ніколи не виглядала успішною. Адже й сам Майдан завершився протистоянням. У січні 2014 р. настала так звана «гаряча фаза» революції. Хтось може використовувати це як контраргумент проти мирних засобів, адже вони нібито не приводять до успішного кінця, а от збройним шляхом, навпаки, можна швидко і успішно повалити тоталітар-

¹³ Т. Седлачек. *Економіка добра і зла*, с. 98–99.

ний режим, коли він слабкий і не здатен втримати владу. Багатьом здається дивною логіка християн, які зобов'язані використати всі мирні засоби, перед тим як взятися за зброю¹⁴. Однак у християнстві не все логічно. Як стверджує у своєму есеї «Великдень під час війни: кілька уроків» Оксана Забужко,

унікальність християнства в тому, що воно наважилося зробити свого бога не просто земним чоловіком, а абсолютним лузером з вибору: тим, хто, тріумфально пройшовшись крізь юрбу, яка кричала йому «осанну» й сподівалась його на царство, пішов натомість на найганебнішу, найпринизливішу смерть, призначену для покидьків і розбишак, – щоб перетворити ідеально кероване тодішніми політтехнологами-первосвященниками стадо «дітей імперії» на громаду «братів і сестер», скріплену діяльною любов'ю «по горизонталі»: аналог сьогоднішнього громадянського суспільства¹⁵.

Те, що в Києві відбувалася гуманістична революція, має багато більше значення, ніж воно видається на перший погляд. Якщо пропаганда діє на рівні інформаційному, впливає на наші голови, виливає на людей думки та ідеї, то сила любові діє зовсім інакше: вона діє не ззовні, а впливає зсередини. Любов іде з глибини серця й робить людину терпеливішою й лагіднішою. Кожен християнин може стати воїном Христовим, і для цього потрібно просто любити. Адже любов – це не просто стан душі, це ще й дія. Ще й сьогодні, в період після Майдану, ми бачимо, що не всюди панує любов. Але такого ніколи не буде, адже ми живемо в світі, де завжди буде присутнє зло. Важливо, що Майдан став величезним генератором любові. Кожен пам'ятає світлі обличчя та усмішки людей на Майдані. Підзарядившись від цього джерела, ми можемо нести цю любов і добро у своє оточення. Хоч як це прикро, але нам ще й досі не вистачає побутової ввічливості. А це так важливо і зовсім легко – втішити людину в черзі у лікарні, усміхнутися продавчині в магазині, подякувати офіціанту у кав'ярні.

Папа Франциск у буллі «Обличчя милосердя» говорить:

«Для Бога характерне застосування милосердя, і в цьому найчіткіше виражається Його всемогутність». Слова

¹⁴ П. Балог. Чи благословив би Бог силовий характер Майдану? // Релігійно-інформаційна служба України (www.risu.org.ua), 6 грудня 2016 року.

¹⁵ О. Забужко. *І знов я влізаю в танк*, с.143.

св. Томи Аквінського показують, що милосердя Бога не становить ознаки слабкості, а є проявом Божої всемогутності. Тому-то літургія в одній зі своїх найстаріших Колект [молитва, що є частиною літургії в РКЦ, – МД] наводить такі слова молитви: «Боже, Ти через прощення й милість найповніше виявляєш свою всемогутність». Бог завжди буде в людській історії як Той, хто присутній, близький, провіденційний, святий і милосердний¹⁶.

Через милосердя, через любов до ближнього, через взаємопідтримку на Майдані виявлялася Божа любов. Кожен звичайний жест турботи про ближнього говорить про те, що життя сповнене вищого сенсу. Діяльна любов стала в основі Революції гідності. Завдяки цьому Майдан вже не був лише політичною подією. Майдан дав приклад того, як любов здатна об'єднувати: Божий план перемагає попри намагання зла нівелювати його.

Проти «зброї» любові та милосердя безсила будь-яка армія. Будь-який вчений гуманитарій ствердить, що побудова громадянського суспільства прямо залежить від побудови горизонтальних зв'язків. В даний час ми бачимо владну вертикаль, яка ніяк не може переродитися, і вона більше схожа до вмираючого монстра радянської епохи, ніж до чогось нового та ефективного, як того хочеться нам. Наше завдання незмінне – любити ближнього свого. Всім уже сьогодні стало зрозуміло, як це нелегко: не відчувати змін тут і тепер. Однак нам треба бути готовими до бігу на довгу дистанцію. Поширюючи любов у своїй сім'ї, місті, країні, у цілому світі, щоб у підсумку свого життя ми почули те, що почули галати від Павла: «Ви бігли добре» (Гл 5,7).

«Біг» любові даремним бути не може, якщо навіть хтось переконаний, що безглуздо було ставитися до опонентів на Майдані по-людськи. Хоч Майдан і закінчився кривавим побоїщем в лютому 2014 р., все ж посіяне добро та любов до ближнього проросли появою в Україні волонтерського руху. Це є безпрецедентним для молоді держави, адже ламає всі стереотипи старої системи, яка трималася на принципі: «ти мені, а я тобі». Справжня взаємопідтримка виростає саме з безкорисливої діяльності. Волонтерство стало опорою нації й держави в критичний момент, адже

¹⁶ Франциск, єпископ Рима, слуга слуг Божих. Булла *Misericordiae vultus* [«Обличчя милосердя»] // *Credo* (www.credo.pro).

самі люди на початку забезпечували армію усім необхідним й самі воювали. Добровольство і волонтерство привело до тісніших зв'язків усередині українського суспільства, люди почали вчитися спілкуватися одне з одним та чути одне одного. Революція гідності стала поштовхом до народження волонтерського руху. Думаємо, що це й надалі зможе рухати країну живих людей вперед.

В енцикліці «Світло віри» папа Франциск порушує проблему неправильного сприйняття світла сучасним світом¹⁷. Наші сучасники, перебуваючи в пошуках нових істин, віру почали називати темнотою. З цієї точки зору, «сліпими» є ті, хто опікується проблемами бідних, хто не відповідає злом на зло, чинить добро ворогові. Майдан став випробуванням для сучасного світу, своєрідною перевіркою на вірність декларованим цінностям та принципам. З людської точки зору, добрі вчинки багатьох людей на Майдані були алогічними. Однак ці вчинки і є провісниками світла істини.

Усе добро, яке було на Майдані, виявляло справжнє світло віри. Саме ця особливість Революції гідності витворила високі вимоги до тих, хто скористався її результатами. З цієї позиції державний діяч у післяреволюційній Україні повинен діяти, як той, хто теж отримав «вірус» любові, а не як той, хто не бачить світла. Унікальність світла віри, яке проявило себе на Майдані, в тому, що воно здатне просвітити кожен аспект людської діяльності¹⁸. Дорогу світлу віри може прокласти кожен українець своїми добрими вчинками.

Ми повинні вповні оцінити значення та дію любові як у часи Революції гідності, так і в нашому житті. Російський філософ та богослов Володимир Соловйов стверджує, що сенс людської любові – «це оправдання і спасіння індивідуальності через жертву егоїзму»¹⁹. Основна проблема егоїстичного мислення полягає не в тому, що людина є впевнена у своїй винятковості й високо себе цінує. Це природне почуття і воно виправдане, бо кожна людина має гідність. Саме це право стверджувалося і виборювалося на київському Майдані. Зло егоїзму полягає в іншому – «індивід, справедливо приписуючи собі безумовну вартість, несправедливо

¹⁷ Франциск. Енцикліка *Lumen Fidei* [«Світло віри»] // *Credo* (www.credo.pro).

¹⁸ Там само.

¹⁹ В. Соловьев. *Избранное*. Москва 1990, с. 152.

відмовляє в цьому іншим»²⁰. Варто засвоїти цю просту істину. Адже ми бачимо, до яких сумних наслідків приходять суспільство, де людина вивищується над людиною. Такий егоїзм притаманний кожній людині, і його можна перебороти лише справжньою любов'ю, а для цього потрібні зусилля.

Вірус любові на Майдані допоміг багатьом християнам подолати хворобу егоїзму. Один із учасників Революції гідності, Ігор Калюжний, був вражений тим, як тиск на Українську Греко-Католицьку Церкву за молитовний намет на Майдані об'єднав усі конфесії²¹. Тоді православні, протестанти та римо-католики – всі разом підтримували греко-католиків. Адже за часів української незалежності не було випадку, щоб котрійсь із Церков держава погрожувала ліквідацією.

На відверту і цинічну погрозу християни відреагували солідарністю та взаємопідтримкою. Щось подібне важко пригадати в новітній українській історії. Феноменом Майдану стало те, що він зумів об'єднати християн різних конфесій. Любов до ближнього перевищувала конфлікти між Церквами. Ще один учасник революційних подій у Києві, Гліб Котвицький, свідчить, що Бог використовував час на Майдані на благо людям, що зайвий раз підтверджує тезу, що Церква повинна бути присутня там, де люди²².

Уся жива матерія, все довкола має в собі добро, точніше те, що ми називаємо добром²³. Такий Божий задум. Творіння в принципі є гармонійним, а зло не є якимось самостійним началом – це карикатура або похибка²⁴. Тому для людини не є природним перебувати в стані зла, що на мові богослов'я зветься гріховним станом, оскільки вона створена, як і все творіння, доброю (див. Бт 1,4–31). Однак через свободу волі людина схильна до спокуси, і зло так увійшло в людську природу, що сьогодні часто можна почути про «злу людську природу». Егоїзм, у найгіршій своїй формі – егоцентризм, запанував над людською спільнотою.

Ми бачимо, як суто людська духовність, внутрішній стан певної спільноти переноситься на суспільне життя. В тоталітарних

²⁰ В. Соловьев. *Избранное*. Москва 1990, с. 153.

²¹ А. Гордеев. *Церковь на Майдане*. Киев 2015, с. 139.

²² Там само.

²³ А. Мень. *Радостная весть. Лекции. Выпуск 1*. Москва 1991, с. 232.

²⁴ Там само.

суспільствах багато що тримається на культурі особистості, на вожді. Всі хочуть бути схожими на нього – так з'являється лжекумир. Тоді проявляється крайній егоїзм, мешканці такої системи впевнені в «непомильності» свого вождя та у власній правоті. Тому нам не повинно бути дивно, що більшість російського суспільства, а також велика кількість людей на сході України та в Криму не прийняли Революції гідності.

Важливо, щоб українське суспільство не перестало любити попри всі труднощі, які спіткали Україну в післяреволюційний час. В енцикліці «Бог є Любов» папа Бенедикт XVI вказує на особливості якості любові:

Любов є зрілою, коли залучає весь потенціал людини, враховує її цілісність. Зустріч з видимими проявами Божої любові може викликати в нас почуття радості, яке народжується з усвідомлення того, що нас люблять. Така зустріч також включає нашу волю і наш розум²⁵.

Уважно читаючи слова папи Бенедикта про любов, ми усвідомлюємо, що Бог наділив нас всіма засобами для того, щоб ми вповні використали увесь дарований Ним потенціал. Досвід любові на Майдані – це більше, ніж звичайний чуттєвий досвід. Він свідчить про моральний ріст всередині українського суспільства, який виявляється у готовності його членів рухатися назустріч ближньому і виявляти свою любов. Саме цей досвід відкриває людині і любов Божу. Тільки служіння ближньому відкриває очі на те, що Бог робить людині і як Він її любить.

Побажаймо собі не ставати егоїстами. Нам потрібно перемагати, а правда – то найкращий шлях до перемоги. Адже людина, яка звикла жити у суспільстві, де «всі горизонтальні зв'язки між особинами вкладаються в класичну гулагівську формулу: „падаючого подтолкни”»²⁶, буде дивитися на безкорисливі та повні любові вчинки, як на щось дуже нелогічне. Однак ми крок за кроком будуватимемо спільноту «братів і сестер», і це стане надійним фундаментом для побудови більш чесного та справедливого суспільства. Наскільки це буде швидко та які будуть межі поширення «вірусу любові», залежить від кожного з нас.

²⁵ Бенедикт XVI. Енцикліка *Deus Caritas est* [«Бог є Любов»] // *Ordo Fratrum Minorum-Ukraine* (www.ofm.org.ua).

²⁶ О. Забужко. *І знов я влізаю в танк*, с. 139.

Список використаної літератури:

- Балог П. Чи благословив би Бог силовий характер Майдану? // *Релігійно-інформаційна служба України* (www.risu.org.ua), 6 грудня 2016 року.
- Венедикт XVI. Енцикліка *Deus Caritas est* [«Бог є Любов»] // *Ordo Fratrum Minorum-Ukraine* (www.ofm.org.ua).
- Гертгх В. *Віра і дія* / перекл. з польськ. І. Єрмак. Київ 2014.
- Гордеев А. *Церковь на Майдане* // Київ 2015.
- Грицак Я. Як Україна втрачає свій шанс // *Новое время* (www.nv.ua).
- Забужко О. *І знов я влізаю в танк. Вибрані тексти 2012–2016: статті, есе, інтерв'ю, спогади*. Київ 2016.
- Святе Письмо Старого та Нового Завіту* // пер. о. І. Огієнко. Львів 2007.
- Седлачек Т. *Економіка добра і зла* / перекл. з чеської Т. Окопна. Львів 2017.
- Соловьев В. *Избранное*, Москва 1990.
- Сюндюков І. 1917: революція як застереження. Уроки подій 100-річної давнини в сучасному українському контексті // *День* (www.day.kyiv.ua).
- Франциск. Булла *Misericordiae vultus* [«Обличчя милосердя»] // *Credo* (www.credo.pro).
- Франциск. Енцикліка *Lumen Fidei* [«Світло віри»] // *Credo* (www.credo.pro).
- Хвильовий М. Передсмертна записка // *Микола Хвильовий* (www.mikola-xvilovij.blogspot.com).
- Шаталов Є. «Писание не говорит, что христиане не могут протестовать» // *Майдан. Свідчення. Київ, 2013–2014 роки* / ред. Л. Фінберг, У. Головач. Київ 2016.